

MJESTO I ULOGA SOCIOLOGA NA PODRUČJU ZAPOŠLJAVANJA

Dubravka Uglješić

USIZ za zapošljavanje, Osijek

Revija za sociologiju, Vol. VIII, 1978 (3—4); 80—85

... »Dobrom sociologu je, svakako, mjesto u prethodnici društvenog, kulturnog, naučnog i opšte ljudskog progressa. Izabravši za svoj životni poziv sociologiju — to jest najopštiju nauku o ljudskom društvu — sociolog je po prirodi svog bazičnog opredjeljenja pozvan da se angažuje za istinski humane odnose u svetu u svojoj užoj i široj sredini i za ostvarivanje pune slobode čoveka dostojnog života, rada i stvaranja za sva ljudska bića ...«*

Budući da je sociologija mlada znanost, neosporno je da je otvorenost za novo i nepoznato značajan element u nastanku sociologije. Pored otvorenosti javlja se i spremnost na rizik, što ujedno čini i jedno od bitnijih obilježja kreativnog čina kao i samog profesionalnog opredjeljenja i ponašanja sociologa.

Sociolozi se, poput drugih stručnjaka, dijele na »dva tabora«, tj. na one koji se u svom društveno profesionalnom radu rukovode stručnim kriterijima i internom doktrinom rukovodećih organa svoje radne organizacije i one koji pretežno vode računa o stručnom mišljenju uglavnom stvaranom u raznim oblicima djelatnosti socioloških udruženja.

U našem se društvu, još uvijek, ne zna prava uloga i osnovna djelatnost sociologa, i najčešće se poistovećuje s profesijom i djelatnošću socijalnog radnika i političara. Na osnovi sociološkog istraživanja Mace Jogan kao moguća zanimanja u okviru profesije sociologa spominju se slijedeća:

1. znanstveno-istraživački poslovi,
2. pedagoški poslovi,
3. upravno-konzultativni i rukovodeći i
4. stručno-analitički poslovi.

Većina sociologa zaposlena je na poslovima izvođenja nastave sociologije i marksizma. Druga je grupa zaposlena u većim radnim organizacijama, u raznim društveno-političkim organizacijama (SKJ, SSRNJ, SSOJ). Zatim slijedi grupa sociologa koja je zaposlena u institutima za znanstveno istra-

* Miroslav Radovanović: Formiranje i razvoj sociologije i profesije sociologije u suvremenom jugoslavenskom društvu; Sociologija 1-2/1976, str. 121.

živački rad. Međutim, značajnije zapošljavanje sociologa svakako bi se moglo očekivati u samoupravnim interesnim zajednicama, budući da je sociolog po svom profesionalnom opredjeljenju i prirodi svoje stručne djelatnosti objektivno zainteresiran za razvoj socijalističkog samoupravljanja i socijalističke demokracije, nasuprot birokratizmu i rutinizaciji društvene organizacije rada.

Sociolog kao istraživač nailazi na razne teškoće na području svog sociološkog rada i istraživanja u radnim organizacijama, budući da je izložen raznim pritiscima i pokušajima da im se odredi »što mogu« i »što ne mogu« istraživati. Postoje neki činioci koji sužavaju mogućnost lakšeg i bržeg zapošljavanja i društveno-profesionalne djelatnosti sociologa. S tim u vezi treba istaći činjenicu da je karakteristična pojava fluktuacije, tj. često mijenjanje radnog mjesta i radne organizacije kod jednog dijela sociologa, kako na početku svoje radne karijere, tako i u toku karijere. Upravo zbog čestog mijenjanja radnog mjesta u većini radnih organizacija događa se da se ta slobodna radna mjesta uopće više ne popunjavaju, što drugim riječima znači da se praktički gase za primanje novih sociologa.

Da bismo odredili ulogu i mjesto sociologa na području zapošljavanja rukovodit ćemo se slijedećim principima, tj. dat ćemo prikaz:

1. Aktualne situacije o problemu zaposlenosti i nezaposlenosti, zadacima koji proizlaze iz Zakona o zapošljavanju;
2. Radnog mjesta i uloge sociologa (koja proizlazi iz samoupravnog akta RO);
3. Stvarne uloge sociologa i kakve bi trebale da budu.

O problemu zaposlenosti i nezaposlenosti

Afirmacijom socijalizma, osobito samoupravnog, rad kao osnovna društvena kategorija sve više prestaje da se manifestira kao prinuda i zasniva se na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima, čiji rad služi isključivo zadovoljavanju njihovih osobnih i zajedničkih potreba.

U sferu ne samo novih već i nužnih elemenata razvoja našeg društva ulaze društveni rad i sve kategorije u okviru udruženog rada i pravo na zaposlenje.

Pravo na rad, na zaposlenje znači u stvari, da nitko ne može biti spriječen da radi i da slobodno bira svoje radno mjesto. Nadalje, društvo je obavezno da stvara takve materijalne uvjete koji će omogućiti ostvarenje ovog prava, ali društvena zajednica nema nikakvih obaveza prema građaninu koji je sposoban da radi a neće da radi. U Programu SKJ stoji da su . . . » ta prava (a posebno pravo na rad) nužni sastavni deo socijalističkog demokratskog kretanja i uslov za daljnji razvitak socijalizma uopšte . . .«.

No, međutim, pravo na rad ne isključuje i mogućnost privremene nezaposlenosti, koja može proizlaziti iz prirodnog djelovanja ekonomskih za-

kona u socijalističkom privrednom sistemu na datom stupnju razvoja njegovih proizvodnih snaga.

Mora postojati neki broj nezaposlenih i u našem društvu što proizlazi iz slijedećeg:

1. U Jugoslaviji prosječno stasa za zaposlenje preko 150 000 mladih školovanih kadrova i potrebno je određeno vrijeme da nađu zaposlenje.

2. Određen broj ljudi mijenja mjesto i zaposlenje i uslijed toga ostaje neko vrijeme nezaposlen (to je, u stvari, tzv. nezaposlenost uslijed fluktuacije radne snage).

3. Demografska tranzicija u nas još nije završena, tj. transfer poljoprivrednog stanovništva sa sela još uvijek traje, čemu treba priključiti i dio povratnika iz inozemstva koji tamo odlaze iz poljoprivrede, a vraćaju se zajednicama za zapošljavanje kao industrijski radnici.

4. Jedan od mogućih razloga nezaposlenosti je i tehnološki napredak koji, također, svake godine isključuje određeni broj zaposlenih.

Svojim obimom nezaposlenost spada u osnovne probleme našeg društva. Društveni položaj nezaposlenih višestruko je nepovoljan u odnosu na položaj zaposlenih, tako da biti zaposlen znači u određenom smislu biti privilegiran.

Naime, radnik jedino u procesu proizvodnje svojim radom ostvaruje sredstva za materijalnu egzistenciju, a istodobno i upravlja i odlučuje o rezultatima svoga rada.

Dakle, bez zasnivanja radnog odnosa nema samoupravljanja ni ispoljavanja stručnih i radnih potencijala, a isto tako niti osiguranih sredstava za normalnu egzistenciju radnika i njegove obitelji. Imajući sve spomenuto u vidu, Rezolucija XI kongresa SKJ ističe potrebu da se Savez komunista energično angažira u parvcu . . . »stvaranja uvjeta za potpunije ostvarivanje prava na rad, brže i proizvodno zapošljavanje i smanjivanje nezaposlenosti, komunisti su se dužni energično boriti za postizanja dinamične i stabilne privredne aktivnosti, unapređivanje razvoja male privrede, kao značajnog činioca ukupnog ekonomskog i društvenog razvoja, potpuno korištenje proizvodnih kapaciteta i radnog vremena, osobito uvođenjem rada u smjenama, boljom suvremenom organizacijom rada, svoditi dopunski rad na neophodnu mjeru i onemogućavati pojavu bespravnog rada. Sve to treba da dovede do otvaranja novih radnih mjesta . . .«¹

Govoreći o nezaposlenosti, treba istaknuti da sve zaključke donosimo na osnovu podataka o tzv. evidentiranoj ili registriranoj nezaposlenosti. To su osobe izvan radnog odnosa koje traže zaposlenje i kao takve redovno se prijavljuju stručnoj službi SIZ-ova za zapošljavanje, stanje nezaposlenosti zakonom im je priznato, pa — ako ispunjavaju propisane norme — mogu koristiti i određena prava na osnovu nezaposlenosti. Međutim, treba naglasiti da je stvarna nezaposlenost sigurno još veća od evidentirane, budući da postoji određeni broj nezaposlenih osoba koje traže zaposlenje, ali se iz bilo kojih razloga, ne prijavljuju redovno službi za zapošljavanje.

¹ Referat i završna riječ Predsjednika Tita, Rezolucije Statut SKJ — Izdavački centar »Komunist«, Beograd 1978.

Radno mjesto i uloga sociologa

Iz Zakona o zapošljavanju slijede određeni zadaci koji su ujedno i sistematizirani u redovite poslove i radne zadatke stručnog suradnika — sociologa. Radno mjesto sociologa organizaciono pripada analitičko-istraživačkoj službi. Najčešći zadaci sociologa su slijedeći:

1. Proučava socijalno-ekonomsku strukturu aktivne nezaposlenosti, naročito s aspekta materijalnog područja, stručnosti, spola, socijalnog prijekla i slično;
2. Prati i proučava činjenice koje utječu na zapošljavanje osoba s umanjenom, odnosno ograničenom radnom sposobnošću;
3. Analizira i proučava sociološke uzroke i faktore koji utječu na pokretljivost stanovništva, kako horizontalnog, tako i vertikalnog, s posebnim osvrtom na zapošljavanje u inozemstvu, te migracije selo — grad;
4. Istražuje vrstu i strukturu kadrova potrebnih udruženom radu, te prati priliv i odliv stručnih kadrova;
5. Prati razvoj zanimanja i obrazovne strukture zaposlenih radnika i prilaže promjenu i dopunu nomenklature zanimanja;
6. Istražuje i prati karakteristike i specifičnosti demografske problematike, kako ukupnog stanovništva tako i pojedinih sastavnih grupacija na području USIZ-a, odnosno SIZ-ova (općina);
7. Istražuje i prati karakteristike i specifičnosti sa sociološkog aspekta prilagođavanja radnika na radnom mjestu, u radnoj grupi, radnoj organizaciji, grani djelatnosti, odnosno društvu.

Na području samoupravnih interesnih zajednica SR Hrvatske zaposleno je samo četiri sociologa, od toga tri rade na analitičko-istraživačkim poslovima, dok je jedan koordinator zapošljavanja.

Djelatnost tih sociologa, (misli se na one koji rade na analitičko-istraživačkim poslovima), odnosi se na izradu analiza, informacija, programa i prijedloga mjera i akcija u cilju smanjenja evidentirane nezaposlenosti, a ujedno uključuje i sve ostale poslove iz područja zapošljavanja i nezaposlenosti. To se izrađuje u vidu pisanih materijala, a njih koriste delegati skupština samoupravnih interesnih zajednica za zapošljavanje i društveno-politički organi i organizacije na teritoriju koji svojom djelatnošću pokriva samoupravna interesna zajednica za zapošljavanje (općina), odnosno udružena samoupravna interesna zajednica za zapošljavanje (regija).

Rad sociologa u ovoj djelatnosti nema gotovo nikakvu tradiciju (kao što je, na primjer, ima profesionalna orijentacija), pa ne postoje niti razvijena iskustva. Od sociologa se očekuje iznalaženje novih mogućnosti i putova u cilju smanjenja nezaposlenosti i ostvarivanja aktivne politike zapošljavanja, što pretpostavlja i njegovu veću angažiranost u praćenju i proučavanju problema nezaposlenosti.

Do sada su na području zapošljavanja obrađivani ovi problemi:

— sociološko istraživanje nezaposlenih s obzirom na socio-ekonomsko stanje, stavove i motive prema radu te prostornu i profesionalnu mobilnost nezaposlenih;

— informacije o prekovremenom i dopunskom radu, te mjere za njihovo smanjenje u cilju većeg zapošljavanja, odnosno otvaranja novih radnih mjesta;

— izrada programa mjera i akcija za postupni povratak naših radnika privremeno zaposlenih u inozemstvu;

— analiza socio-ekonomski najugroženijih kategorija nezaposlenih;

— izrada materijala u vezi s zaposlenošću i nezaposlenošću na zahtjev svih društveno-političkih organizacija i institucija.

Zaključak

Većina sociologa radi u izvođenju nastave sociologije, osnova marksizma i TIPS-a i ima svoj program rada.

Drugi, manji dio sociologa, radi u radnim organizacijama, SIZ-ovima, društveno-političkim organizacijama i institucijama i slično. Često nije u situaciji da odredi svoju ulogu i zadatke, što je djelomično greška obrazovnih institucija, tj. fakulteta koji obrazuju taj profil stručnjaka.

Za sociologe koji se nalaze u »centru« može se reći da su u povlaštenom položaju, prije svega zbog dostupnosti stručne literature, najnovijih istraživanja na području sociologije, stručnih konzultacija i sl.

Neophodno je na nivou udruženja sociologa aktivirati sekcije sociologa u regionalnim centrima. Možda bi se na taj način izbjegla određena »lutanja« i poistovećivanja same profesije i djelatnosti sociologa s djelatnošću socijalnog radnika i drugih stručnjaka.

Dubravka Uglješić

THE PLACE AND ROLE OF SOCIOLOGISTS IN THE AREA OF EMPLOYMENT

(Summary)

In this attempt to define the place and role of sociologists in the area of employment, I have given a short survey of the tasks which follow from the Constitution and Resolutions of the tenth Congress of the League of Yugoslav Communists concerning more effective employment and opening up of new jobs. In so doing, I have proceeded from the statements that:

- the profession of sociologists is to be regarded as identical with the profession of social workers and politicians;
- the role and place of sociologists in the area of employment follows from the Employment Act itself;
- the actual role of sociologists in realization of constitutional labor rights is through application of priority criteria at the time of employment and an active policy of employment.

Moreover, a survey is given of problems which sociologists in the area of employment have dealt with in the past.

Several conclusions are drawn:

- the majority of sociologists work in teaching the fundamentals of Marxism and the theory and practice of self-management and sociology, and have their own program of work,
- a second, smaller group of sociologists work in work organizations, self-managing communities of interest, socio-political organizations and institutions and the like. Very often they are not in a position to determine their own role and tasks which is partially a mistake of educational institutions; that is, of faculties who train this profile of professionals.
- one can say that sociologists who are in urban centers are in a privileged position primarily because of accessibility to professional literature, the most recent research in the field of sociology, professional consultations and the like,
- at the level of the Sociological Association it is necessary to active a section of sociologists in regional centres. Perhaps by so doing it would be possible to escape a certain »wandering« and identification of the profession itself and activity of the sociologist with that of the social worker and other professionals.

Translated by
Donna Parmelee